

УДК 911.3(477.85)(092)

ВНЕСОК ВЧЕНОГО КОСТЯНТИНА БРЕТЕСКУ В РОЗВИТОК ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Єремія Г.І.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна
E-mail: clg-geog@chnu.edu.ua*

У статті висвітлено життєвий шлях та охарактеризовані деякі праці румуномовного вченого Костянтина Бретеску. Здійснений історико-географічний аналіз життя та наукової діяльності румунського вченого та обґрунтовано його внесок у розвиток географічної науки. Зроблений переклад деяких праць та здійснений ґрунтовний аналіз наукової діяльності румуномовного вченого та дослідника Костянтина Бретеску. Також показано його вклад у розвиток української географічної науки в Чернівецькому університеті.

Ключові слова: географічна наука, Костянтин Бретеску, румуномовні вчені.

ВСТУП

Багатьох румуномовних учених цікавила географія України. Вони зробили вагомий внесок у розвиток української географічної науки, про що свідчать праці таких дослідників, як К.Гурмузакі, Т. Штефуряк, М. Гушуляк та інші. Не став винятком і К. Бретеску, життя якого тісно пов'язане з Україною. Учений працював у багатьох галузях географії й написав багато вагомих праць, які дають можливість досліджувати певну територію різними методами. Проблеми географії, які вивчав К. Бретеску, були різноманітними: вони стосуються генезису, геоморфологічної та хронологічної еволюції лиманів Чорного моря, річок Дунаю, Дністра, Черемоша; історії та еволюції розвитку рельєфу певних регіонів; населення тощо. У своїх наукових розвідках вчений використовував багато методів дослідження, акцентуючи увагу передусім на географічних. Також багато робіт К. Бретеску присвячені дослідженню певних регіонів України. Але аналіз праць румуномовних вчених які присвячені географії України здійснено недостатньо.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Костянтин Бретеску народився 30 вересня 1882 року в селі Кишла, недалеко від міста Тулча. З 1894 року, після закінчення середньої школи, навчався в гімназії міста Тулча, яка пізніше стала ліцеєм. Учителі привили юнакові любов до літератури, й у 1901 році він став студентом літературного факультету Бухарестського університету. Але хлопець, змалку закоханий у природу, у філології себе не знайшов: вивчення класичної літератури більше його не цікавило. Тому після декількох курсів навчання К. Бретеску диплома про закінчення університету не отримав. Тим часом, захоплений розповідями та працями професора С. Мехедінці про природу, вирішує присвятити своє життя географії [4].

Наукова діяльність ученого розпочалася 1906 року, коли К. Бретеску, отримавши ліцензію географа, почав працювати вчителем у одній із шкіл Бухареста. У 1907 році написав першу свою наукову працю «*Privelisti din natura*». З 1907 року працював бібліотекарем секції «Географія» Бухарестського університету. Пізніше став асистентом кафедри географії цього ж університету. Через кілька місяців Костянтин Бретеску направлено на підвищення кваліфікації до Німеччини, в університет міста Лейпциг, де він протягом 2-х років проходив курси етнографії та антропології. Молодий науковець був змушений багато працювати й вивчати німецьку мову, оскільки курси велися виключно німецькою. І все-таки, коли Костянтин Бретеску повернувся на рідну землю і побачив природу та мальовничі пейзажі рідного краю, він зрозумів, що його стихія не етнографія, а фізична географія і, зокрема, геоморфологія. Саме тому наступного року вступив до Берлінського університету, де вивчав геоморфологію у відомого професора А. Пенка. Аналізуючи наукові джерела та архівні документи, К. Бретеску робив деякі спроби і в дослідженні географії рідного краю. За студентський період учений опублікував ряд праць, присвячених географії та етнографії. У 1911 році професор А. Пенк заснував збірник «Щорічник географії та антропогеографії». У цьому збірнику К. Бретеску опублікував такі свої дослідження: «*Dobrogea la Ovidius*» (1911), «*Formele de relief din Muscel*» (1911), «*Metoda geografica in cercetari etnografice*» (1913- 1914) [4].

У 1915 році, повернувшись на рідну землю, вчений читав лекції для вчителів та викладачів, з якими ділився враженнями та досвідом, отриманими в Німеччині. Свої «знання» він опублікував у працях, присвячених географії, а саме: «*Lacul Mangalia*» (1915), «*Citeva consideratii etnografice asupra Dobrodiei*» (1916).

Разом з іншими географами заснував у 1920 році організацію «Культурне суспільство Доброгії», а також журнал «*Analele Dobrogiei*». У цьому журналі він опублікував багато статей, присвячених географії рідного краю.

У 1924 році К. Бретеску переїхав до Чернівців, де працював у Чернівецькому університеті на кафедрі географії. Тут професор читав курси з історії географії, розкриваючи нові погляди на об'єкт та методи дослідження географії. Кафедра географії факультету природничих наук Чернівецького університету на той період не володіла достатніми науковими ресурсами, і професор вирішив збагатити бібліотеку необхідними матеріалами в галузі географії. Згодом став деканом цього ж факультету (1930-1932 рр.). За цей період створив ряд етнографічних карт деяких регіонів країни. Професор працював за такими напрямками: загальна географія, методологія географії та порівняльна геоморфологія. Основні праці: «*Populatia regiunii Cernauti*», у якій учений досліджує населення Чернівецької області, відмінність між населенням передгірної та гірської зон, їх побут, звичаї, причини міграції та густоту населення; «*Poarta de la Cernauti*», на сторінках якої професор описує масиви Цецино та Берда, їхню еволюцію, геоморфологічну будову, перспективи; «*Citeva captari quaternare in Bucovina si Rosutia*», присвячена характеристиці гідрологічних особливостей регіону, долин, терас річки Черемош, загальній характеристиці даної річки, а також опису сумарної гідрологічної картини регіону.

Особливу увагу проф. Костянтин Бретеску приділив одній з гілок географії – геоморфології. Багато праць ученого, у яких висвітлено еволюцію, структуру,

характеристику різних форм рельєфу мають вагоме значення для географічної науки. Йдеться про такі його розробки, як «Озеро Мангалія», «Озеро Ташоул», «Земля Доброгії», «Ворота Чернівців», «Долина Дністра», «Асиметрія долин» та інші. К. Бретеску також досліджував населення, зробивши вагомий внесок у розвиток географії населення («Populatia regiunii Cernauti»). Він називав цю галузь географії антропогеографією, визначаючи її як дисципліну, яка вивчає результати взаємодії людини та природного середовища. У своїх працях учений робить висновки: щоб оволодіти природою, людині необхідно працювати на користь природи, а не проти неї [4].

Отже, наукові розвідки Костянтина Бретеску стосуються майже усіх гілок географії (фізичної, історичної, географії населення), а також етнографії. Дослідження у галузі геоморфології також відіграють велику роль у роботах вченого. Праці науковця переконують нас у тому, що географія – це наука пейзажів; наука, яка розкриває різні аспекти поверхні Землі, досліджує виникнення, еволюцію, класифікацію усіх географічних феноменів, які створила Земля.

Для вивчення певного регіону географ повинен володіти комплексним уявленням про територію, використовувати різні методи дослідження, шукати перспективи розвитку території відносно до його минулого. Вивчати територію К. Бретеску починав з рельєфу. Професор стверджував, що земна поверхня – це місце взаємодії 4-рьох шарів (атмосфери, гідросфери, літосфери та біосфери), тут відбуваються всі географічні феномени, які, взаємодіючи, створюють різні пейзажі. На думку вченого, зміни, що відбуваються в одному шарі, неминуче позначаються на інших шарах, призводять до певних метаморфоз. Такі явища може досліджувати тільки справжній географ, – пише вчений, – інші дослідники природного середовища (ботаніки, біологи) не можуть зрозуміти повноту цих явищ. Тому так важливо знати історію, об'єкт та методи географічного вивчення території.

Що стосується аналізу еволюції рельєфу, вчений використовував методику циклів, яку запропонував американський вчений В. Давіс, за якою «життєвий шлях» розвитку рельєфу проходить декілька етапів (стадій, циклів). За концепцією К. Бретеску, такий феномен не розвивається за круговою формулою, тому що явища, які провокують географічні феномени і впливають на розвиток та зміну поверхні землі (рельєфу), розвиваються протягом багатьох років. Одне явище поступово змінює інше, тобто рельєф поверхні землі зазнає циклічного впливу, земна поверхня постійно змінюється. Це підтверджує той факт, що рельєф певного регіону, пройшовши етап зародження, не одразу переходить до завершального етапу: між ними є проміжні стадії, цикли розвитку, що є результатом впливу різних явищ та процесів. Необхідно зазначити, що одне й те саме явище може бути викликане різними факторами, а різні фактори можуть призвести до однакових явищ [2].

Щоб досягти кращих результатів, вчений використовував у своїй роботі не тільки географічні, а й фізичні, хімічні, методологічні, історичні та інші методи. Явища та процеси навколишнього природного середовища, на думку вченого, повинні вивчатися і в просторі, і в часі, тобто необхідно показати не лише сучасний стан, а й минулий – історію еволюції регіону. Дослідження великої земної поверхні треба починати з вивчення малого регіону. Такі досліді, звичайно, вимагають кропіткої

роботи, вони більш деталізовані й займають багато часу, але дають точніші результати. Тобто вивчення малих районів сприяє точнішій характеристиці великого регіону.

К. Бретеску працював більше в області фізичної географії та гідрології. У своїх роботах використовував різні методи для визначення віку четвертинних терас, форм рельєфу тощо. Визначення віку терас має велике значення для дослідження еволюції певного регіону та факторів, які на нього вплинули. Це дає можливість краще пізнавати регіон у момент дослідження. Основні праці галузі гідрології: «Contributiuni la cunoasterea vaii Nistrului», «Oscilatiile de nivel ale apelor si bazinului marii Negre in cuaternar» тощо. Після вивчення декількох регіонів, тобто після досліджень у області регіональної географії, учений перейшов до загальногеографічних досліджень [1].

У 1941 році побачила світ його робота «Oscilatiile de nivel ale apelor si bazinului marii Negre in cuaternar», яка вперше була опублікована у 1942 році в «Buletinul Societatii romiine de geografie». Це одна з найвагоміших праць К. Бретеску, результат його багаторічної роботи. Під час написання цієї розвідки, вчений використовував багато географічних методів дослідження, в основному картографічний [4].

Ще однією безцінною роботою науковця є «Asimetria vailor». Розкриваючи основні моменти дослідження географічних проблем території, у цій науковій розвідці, учений використовує методи, запропоновані С. Мехедінці, – досліджує географічні явища під впливом усіх рівнів землі (атмосфери, гідросфери, літосфери та біосфери). Це перша та єдина робота в галузі географії Румунії, написана за таким принципом.

ВИСНОВКИ

Отже, К. Бретеску у своїх наукових роботах досліджував та пояснював географічний пейзаж територій, акцентуючи увагу на генетиці, еволюції, віці рельєфу. Як геоморфолог, написав багато праць, які охоплюють не тільки конкретний регіон (учений, як правило, вивчав Доброгію), а й прилеглі до об'єкту дослідження території. Зокрема, вивчаючи формування рельєфу Чорного моря протягом багатьох епох, вчений досліджував також рельєф прилеглих регіонів: визначення віку рельєфу в одному регіоні вплинуло на дослідження віку рельєфу сусідніх районів тощо. Також небайдужим був до України, про що свідчить деякі праці присвячені географічному дослідженню цієї країни.

Список літератури

1. C.Bratescu, Contributiuni la cunoasterea vaii Nistrului, in Bul.Soc.rom. de geogr., 1940
2. C.Bratescu, Criterii pentru determinarea virstei teraselor cuaternare, Bucuresti, 1937
3. Dictionar romin-ucrainean;Румунсько-український словник// Editura didactica si pedagogica. R.A. Bucuresti – Rominia; Editura Alexandru cel Bun Cernauti – Ucraina.
4. Nimigeanu G. Studiu introduciv la C. Bratescu, Opere alese, Bucuresti, 1967.

Еремия Г.И. Вклад ученого Константина Бретеску в развитие географической науки / Еремия Г.И. // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского Серия : География. – 2013. – Т. 26 (65), № 4. – С. 24–29.

В статье освещен жизненный путь и охарактеризованы некоторые труды румыноязычного ученого Константина Бретеску. Осуществлен историко-географический анализ жизни и научной

деятельности румынского ученого и обосновано его вклад в развитие географической науки. Сделан перевод некоторых работ и осуществлен обстоятельный анализ научной деятельности румыноязычного ученого и исследователя Константина Бретеску. Также показано его вклад в развитие украинской географической науки в Черновицком университете.

Ключевые слова: географическая наука, Константин Бретеску, румыноязычные ученые.

CONSTANTIN BRATESCU'S CONTRIBUTION INTO DEVELOPMENT OF GEOGRAPHICAL SCIENCE

Yeremiia H.I.

Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University, Chernivtsi, Ukraine
E-mail: clg-geog@chnu.edu.ua

Life journey of Constantin Bratescu, a Rumanian-speaking scientist, was highlighted in the article, as well as some of his works characterized. Historic-geographical analysis of his life and scientific activity was carried out, and the contribution into development of geographical science was substantiated. Some of C. Bratescu's works were translated into Ukrainian and thoroughly analyzed. Rumanian-speaking scientist's contribution into development of Ukrainian geographical science while in the Chernivtsi University was highlighted.

Constantin Bratescu was born on 30 September 1882 in Cășla lying near the town of Tulcea. His scientific activity traces back to 1906 when he was licensed as geographer and employed by one of the Bucharest schools. *Privelisti din natura*, his first work, saw the light in 1907, and since that same year he worked as a librarian of geographical section of the Bucharest University. Later he lectured at the Department of Geography of said university. After a few months of his lecturing he was sent to upgrade qualifications in the Leipzig University. While in Germany, he wrote his *Dobrogea la Ovidius (1911)*, *Formele de relief din Muscel (1911)*, and *Metoda geografica in cercetari etnografice (1913-1914)*.

In 1915, when he got back home, C.Bratescu lectured for teachers and lecturers sharing his German experience. His knowledge gained in Germany took the form of *Lacul Mangalia* written in 1915, and *Citeva consideratii etnografice asupra Dobrogiei* of 1916. In liaison with his colleagues-geographers he organized the *Cultural Society of Dobrogiei* in 1920 and *Analele Dobrogiei*.

It was in 1924 that C. Bratescu came to live in Chernivtsi and work in the Chernivtsi University. Professor Bratescu lectured History of Geography where he disclosed latest approaches to the object and the methods of geographical studies. Department of Geography at the Faculty of Natural Sciences did not at that time possess sufficient scientific resources, which made Professor Bratescu enrich university library with necessary geographical materials. While a Dean of the Faculty of Natural Sciences (1930 – 1932), he developed a number of ethnographic maps of some regions of the country. His scientific field of study lay in General Geography, Methods of Geography and Comparative Geo-Morphology. Among his major works, we can not but mention *Populatia regiunii Cernauti* where Professor Bratescu studied population of the Chernivtsi Region, differences between population of pre-hill and mountain zones, population's everyday life, its customs, causes for migration and population density; *Poarta de la*

Carnauti, where the Tsetsyno and the Berda masses were described in the aspect of evolution, geo-morphological structure and perspectives; *Citeva captari quaternare in Bukovina si Pocitia* where hydrological features of the region, valley and terraces of the Cheremosh River were characterized, as well as the river itself was described and combined hydrological configuration of the region was presented.

Prof. C.Bratescu's special attention was devoted to geo-morphology – one of geography's branches. Many of his works that are of weighing significance for geographical science, highlighted evolution, structure and specificities of different forms of the relief. Among these, we emphasize upon *Lake Mangalia*, *Lake Tasoul*, *Dobtogiei Lands*, *Gates of Cernauti*, *Dniester River Valley*, *Valleys Asymmetry*, etc.

Thus, C. Bratescu's scientific explorations deal with almost all branches of geography. It was not only a specific region that was an object of his geo-morphologist's studies (as a rule, it was Dobrovia that arouse his special interest), but also territories adjacent to the object of study. He was not indifferent to Ukraine on the whole, which is evidenced by some of his works devoted to geographical study of this country.

Keywords: geographical science, Constantin Bratescu, Rumanian-speaking scientists.

References

1. C. Bratescu contribution to knowledge Dniester valley in Bul.Soc.rom. by Geo., 1940
2. C. Bratescu, Quaternary terraces Criteria for determining age, Bucharest, 1937
3. April. Romin-Ukrainian dictionary; Romanian-Ukrainian dictionary // Didactic and pedagogical. R. A. Bucharest - Romania have; Publishing Alexandru cel Bun Chernivtsi – Ukraine
4. C. G. Nimigeanu Study introduciv Bratescu, Selected Works, Bucharest, 1967.

Поступила в редакцію 22.11.2013 г.